

งานดอกไม้ บายศรี แกะสลักผักผลไม้ สมัยสุโขทัยถึงรัตนโกสินทร์ตอนกลาง
Thai Traditional Floral Arrangement, *Bai-si*, Fruit
and Vegetable Carving from the Sukhothai Period to
the Second Rattanakosin Period

ภูษิษย์ สว่างสุข
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ. 2554

บทคัดย่อ

งานดอกไม้ บายศรี แกะสลักผักผลไม้ สมัยสุโขทัยถึงรัตนโกสินทร์ตอนกลาง มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) สืบเคราะห์ประวัติความเป็นมาของงานดอกไม้ บายศรี แกะสลักผักผลไม้ โดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลและหลักฐาน จนเกิดเป็นภาพของเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีต (2) วิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาจากไตรภูมิที่มีผลต่อการ กำหนดรูปแบบของงานศิลปะงานดอกไม้ บายศรี แกะสลักผักผลไม้ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรและที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ นำมาตีความและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การพิจารณาฐานคติเชิงปรัชญา

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. งานดอกไม้ บายศรี แกะสลักผักผลไม้ แบ่งเป็น 3 ช่วง พบว่า ช่วงที่ 1 สมัยก่อนรัตนโกสินทร์ ได้แก่ สมัยสุโขทัยงานดอกไม้พบลักษณะการประดิษฐ์ ฟูกลิ้น พวงมาลัย การใช้ชั้นหมากเงิน ทอง บายศรี ในงานพระพุทธศาสนา มีรูปแบบการประดิษฐ์ใช้การพนม สมัยอยุธยาพบงานดอกไม้ คือ สร้อยสน พบวิธีการทำโดยใช้ก๊อบสอดคล้องกัน เครื่องแขวนขนาดใหญ่ เช่น ระย้า การทำพุ่มข้าวบิณฑ์ งานบายศรี ถูกใช้ในงานสมโภชแบบพิธีพราหมณ์ มีระเบียบแบบแผนโดยงานของเจ้านายใช้เปิดปากทอง งานแกะสลักใช้หล่อเป็นรูปตราติดโคมพุทธบูชา สมัยธนบุรี พบงานดอกไม้ สร้อยสน และบายศรีปากชาม ช่วงที่ 2 สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-3) ใช้แบบแผนสมัยอยุธยา เช่น การตกแต่งดอกไม้เมรุมาศ ด้วย ฟูกลิ้น ระย้า มาลัยต่าง ๆ ใช้แกนผักผลไม้มาทำพุ่มดอกไม้ การทำเครื่องแขวน เช่น โคมหวด โคมระย้า ฉัตรดอกไม้ การทัดดอกไม้ ที่มิงกุญใช้สร้อยสนหรือแตระ บายศรีใช้สมโภชแบบพิธีพราหมณ์ มีบายศรี แก้ว เพิ่มขึ้นจากเดิม ใช้การเวียนเทียน 7 รอบ ชาวบ้านใช้บายศรีปากชามใส่ไข่ต้ม งานแกะสลักผักผลไม้ใช้เพื่อบริโภคและถูกถ่ายทอดไปยังชาวบ้าน การเรียนการสอนใช้วิธีฝากบุตรหลานคอยรับใช้และเรียนรู้กันไปในเวลาเดียวกัน ช่วงที่ 3 รัตนโกสินทร์ตอนกลาง (รัชกาลที่ 4-7) มีความเจริญสูงสุดของงานดอกไม้ มีการประกวดและเกณฑ์แรงงาน เพื่อประดิษฐ์ถวายในงานพระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์ ใช้ดอกไม้ในปริมาณมากจนเกิด

อาชีพปลูกดอกไม้เพื่อจำหน่าย มีการทำพวงมาลาหรือพวงหรีดเพิ่มขึ้น งานบายศรีมีแบบแผนตายตัว งานแกะสลักผักผลไม้ใช้ในพระราชพิธีเดือนสารท แกะสลักฟักทองเป็นโถข้าวยาคุ สั้งฟักทองผลใหญ่ จากประเทศจีน ผู้ชายมีฝีมือแกะสลักมากกว่าผู้หญิง มีการนำงานแกะสลักไปตกแต่งโต๊ะอาหารแบบ ตะวันตก

2. การวิเคราะห์งานดอกไม้ บายศรี แกะสลักผักผลไม้ พบว่า งานดอกไม้มีลวดลายสลักทับหลัง เป็นเพ็ญอุบะและมาลัย การประดิษฐ์งานเครื่องแขวนเป็นสัญลักษณ์ของความสงบนิ่งและสง่าสูง เบื้อง สูง รูปแบบของเครื่องแขวนจึงเป็นชั้น ๆ ของสวรรค์ และส่วนปลายทอดเป็นจอมแหพุ่งสู่เบื้องสูง พุ่ม ดอกไม้พบมีการใช้ดอกบัวมาประดิษฐ์เพื่อถวายพระศิวะ ดอกไม้ทัด เดิมเป็นดอกไม้ติดกับผ้าโพก ศีรษะ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเขาคพระสุเมรุ บายศรี พบว่า การประดิษฐ์บายศรีต้น มีความสัมพันธ์กับ งานดอกบัวรอง พระบาทของการประสูติพระพุทธเจ้า ไข่ และพุ่มดอกไม้คือ พระพรหมที่เกิดจาก พระนาภีของพระนารายณ์ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ดอกบัวและพระอาทิตย์ กรวยข้าว คือ เขาคพระสุเมรุ และชมพูทวีป แกนไม้ คือ หมุดของพระอินทร์ แกนจักรวาล ก้านของดอกบัว และเขาคัมภีระ ตัวบายศรี คือ เขาคัตตบริภัณฑ์ ปลาใหญ่ ทวีปทั้งหกและหมุด 6 ตัว ขามใส่บายศรี คือ กำแพงจักรวาล ชั้นของ บายศรี คือ สวรรค์ชั้นต่าง ๆ ไม่นับ 3 อัน คือ บันไดทอง บันไดแก้ว และบันไดเงิน งานแกะสลักผัก ผลไม้ พบว่า เป็นผลสะท้อนคติเทวราชใช้ตกแต่งเมรุมาศ มีการแกะสัตว์หิมพานต์ เช่น นาคสัญลักษณ์ ในระบบจักรวาล ลวดลายแกะสลักมีต้นแบบจากดอกบัว ลวดลายจากธรรมชาติ และพัฒนาเป็นแบบ ลวดลายประดิษฐ์

Thai Traditional Floral Arrangement, *Bai-si*, Fruit And Vegetable Carving from the Sukhothai Period to the Second Rattanakosin Period

Poochit Sawangsook

2511

ABSTRACT

In carrying out this research investigation of Thai traditional floral arrangement, the *bai-si*, fruit and vegetable carving, from the Sukhothai to the Middle Rattanakosin Periods, the researcher had the following objectives:

(1) To synthesize the history of Thai traditional flower arrangement, the *bai-si*, fruit and vegetable carving data and evidence so that images in the stories of the past can be elucidated;

(2) To analyze the trends of philosophical concepts derived from the *Tri Bhumikata* tales in regard to their effects on the definition of forms and styles of flower arrangement art, *bai-si*, and fruit and vegetable carving through applying a qualitative research methodology. The researcher also analyzed data and gathered supporting evidence as found in both written and oral forms. Additionally, the researcher incorporated information taken from interviews with experts and specialists and extrapolated this information to the interpretation and analysis of data by means of the framework afforded by the aforementioned philosophical concepts.

The results can be summed up as follows:

1. The styles and techniques of floral arrangement, the *bai-si*, fruit and vegetable carving may be divided into the following three periods:

First period: the Pre-Rattanakosin Period. This may be sub-divided into three sub-periods given in chronological order as follows:

a. The Sukhothai Period. Floral work during this period can be found in the forms of intricately composed work, such as the so-called "*phu klin*" (dangling strings of scented flowers strung together to resemble pendants or tassels), garlands, and flowers arranged in gold and silver bowls for presentations during Buddhist religious ceremonies. The shapes are mostly similar to mound-like cones that taper to the top to resemble two palms joined together as if in a state of paying obeisance.

b. The Ayutthaya Period. Floral works found in this period are: the so-called “*soi-son*” made with layers and layers of flower petals strung together, as well as large-sized hanging floral decorations such as the *ra-ya*, *khao-bin*, and *bai-si* made for presentation and decoration during Brahman ceremonies. Usually, a pair of gold pincers was used in such ceremonies. In carving or casting work, special motifs resembling emblems or particular types of family arms were developed and served as decorative designs used for lanterns in venerating Lord Buddha.

c. The Thon Buri Period. Floral work found during this period comes in the form of *soi-son* and *bai-si pak cham* (the *bai-si* made to cover the mouth of a bowl).

The Second period. The Early Rattanakosin Period (during the reigns of King Rama I to King Rama III). Here, the Ayutthaya style was closely traced and copied, such as in the decoration of the royal cremation pyres with *phu-klin*, *ra-ya* and various styles of garlands. The cores of vegetables and fruits served as the cores of hand-made floral arrangement. Several styles of hanging floral lanterns were invented such as the ones called *khom huat*, *khom raya* and *chat dokmai* (an umbrella composed of several layers of flowers). Flowers arranged for use with a crown or headgear came in the shape of *soi-son* or *trae*. The *bai-si* was made for use in Brahman ceremonies. An additional invention in the form of the crystal *bai-si* or *bai-si kaeo* was found to have been invented during this period. It was used in a ceremony in which participants engaged in seven rounds of walking around the *ubosot* with participants holding lighted candles. For common peasants or villagers, the *bai-si pak cham* was used to hold hard-boiled eggs. The carved fruits and vegetables were eaten during meals. The knowledge of this intricate subject was normally passed on from one family to another by entrusting the care of young children to families known for possessing such knowledge. The children would serve as apprentices and servants, learning this intricate art at the same time.

The Third period: The Middle Rattanakosin Period (the reigns of King Rama IV-King Rama VII). During this period, floral arrangement art reached its zenith. Flower arrangement contests and competitions were held. A large number of people were recruited to contribute their skill, time and labour in the making of floral work during Buddhist ceremonies and the festivities connected with royal celebrations. A large quantity of flowers was needed for such arrangement, thus giving rise to a new profession: that of growing flowers for sale. More types of garlands and wreaths were made. The designs of the *bai-si* were developed until fixed styles and patterns were developed. Fruit and vegetable carving became widely used during the festive seasons such as the Royal Merit-making Ceremony at the end of the tenth lunar

month in which newly harvested rice was used as ingredients in making special dishes and sweets. Pumpkins were carved to serve as containers for *ya-khu* rice. Large-sized pumpkins were imported from China. Men became more adept at carving than women. Vegetable- and wood- carvings were placed as decorations on Western-style dinner tables.

2. In the analysis of floral arrangement work, the *bai-si*, fruit and vegetable carving, the researcher found that sometimes the motifs and designs are similar to those of the stucco on the lintels of old ruins and were developed into floral tassels and garlands. The making of the hanging lanterns or decorative pieces signify cool and calmness and aspiration for the transcendent. The designs therefore come in layers representing the different heavenly levels. The base is usually made to resemble a wide net pointing upwards to the sky. For flowers that are arranged into lotus-shaped floral tributes, real lotuses are used to pay homage to the divine Shiva. The flowers tucked behind men's earlobes originated from flowers placed there as turban decorations as a symbol for Mount Sumeru. As for the making of *bai-si*, it is found that the making of the type of *bai-si* called *bai-si-ton* bears some connection with lotuses which symbolize the flowers that, according to old legends, sprang from the earth to support the feet of Lord Buddha at the time of his birth. The eggs and the mound-shaped posies of flowers represent Lord Brahma, who was said to emerge from the belly of the divine Narayana. The *davadimsa* represents the second Heaven where the divine Indra resides, while the lotus, the sun, and the cone containing rice represent Mount Sumeru and the Indian sub-continent. The wooden cores represent the divine Indra's pegs which hold things together, the core of the universe, the stems of lotuses, and Mount Matara. The *bai-si* itself represents Mount Sattaboriphan, all the six continents in the old legends, together with the six pegs. The *bai-si* container represents the walls surrounding the universe. The various layers of the *bai-si* represent the multiple layers of Heaven. The three wooden sticks enclosing the *bai-si* represent the golden, silver, and crystal stair rungs of the heavenly ladder.

As for the fruit and vegetable carvings, it is found that they reflect the concept of the *deva* or celestial beings. The carvings are normally used as decorations for royal cremation pyres. The shapes of legendary creatures thought to have existed in the Himavana Forest were carved, including the *naga*, a symbol for the system of the universe. The motifs are mostly derived from the shapes of lotuses found in nature and then stylized further to make them into creative art.